

کتابخانه

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

موسسه آموزش عالی غیر دولتی ادیب مازندران

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته حقوق گرایش فقه و حقوق جزا

موضوع:

فتوای معیار در قانونگذاری (مطالعه موردی مبحث قذف)

استاد راهنما اول:

دکتر سید ابراهیم قدسی

استاد راهنما دوم:

دکتر حبیب الله چوپانی

نام دانشجو:

رامین کاکاوندی

بهمن ۱۳۹۶

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
موسسه آموزش عالی غیر دولتی ادیب مازندران

«بسمه تعالی»

«تعهد نامه اصالت رساله یا پایان نامه»

اینجانِب رامین کاکاوندی

دانش آموخته دوره کارشناسی ارشد رشته فقه و حقوق جزا در تاریخ ۱۳۹۶/۱۱/۳۰ از پایان نامه خود که تحت عنوان فتوای معیار در قانون گذاری (مطالعه موردی مبحث قذف) با حضور هیأت داوری برگزار شد و کسب نمره ۱۷ و با درجه خوب اخذ نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:

- این پایان نامه / حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانِب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوط ذکر و درج کرده ام .
- این پایان نامه / قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است .
- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب ، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشند از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم .
- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود . عواقب ناشی از آن را می پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانِب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت .

نام و نام خانوادگی

تاریخ و امضاء

سپاسگزاری:

با تقدیر و تشکر شایسته از اساتید ارجمندم؛ آقای دکتر سید ابراهیم قدسی و آقای دکتر حبیب الله چوپانی که در کمال سعه صدر و بافروتنی، از هیچ کمکی در این عرصه بر من دریغ نمودند و زحمت راهنمایی این پایان نامه را بر عهده گرفتند.

تقدیم به:

بهترینم ، همسر مهربانم

تمام کسانی که در عرصه عدالت از هیچگونه تلاشی دریغ نمی

نمایند.

چکیده

هدف از تدوین این پژوهش بررسی فتوای معیار در قانونگذاری با تاکید بر مبحث قذف بود. قذف فعلی است اعم از کلام و غیرکلام که جهت انتساب بزه جنسی، صراحت یا دست کم ظهور عرفی لازم را داشته باشد. این پژوهش به شیوه توصیفی-تحلیلی تدوین شد و بررسی ها نشان داد در رابطه با فتوای معیار در قانونگذاری، نظر فقیه حاکم در جمهوری اسلامی ایران بر این تعلق گرفته است که سازوکارهای از پیش تعیین شده قانون اساسی ملاک عمل قرار بگیرد. بر اساس این سازوکارها، مجلس شورای اسلامی می تواند در قانونگذاری های خود از هر نظر فقهی معتبر و اعلم استفاده کرده و هر کدام از این جایگزین های اجتهادی را که نزدیکتر به مصلحت جامعه اسلامی تشخیص داد به عنوان مبنای قانون برگزیند. مبحث قذف نیز همین روال را دارد. به حد قذف در نص صریح قرآن کریم اشاره شده است و خداوند برای آن هشتاد ضربه شلاق تعیین نموده است. در ماده ۲۵۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ نیز همین حکم وارد شده است و این حکم قول اجماعی می باشد. مجازات تبعی قذف نیز طبق نظر فتوای مشهور فقها به این صورت است که اگر قاذف نتواند نسبت قذفی را که به دیگری داده است، ثابت کند، شهادت قاذف به هیچ وجه پذیرفته نمی شود و قرآن مجید او را فاسق معرفی می کند. این حکم در ماده ۲۳ قانون مجازات اسلامی در مورد مجازات تبعی حدود وارد شده است. فتوای معیار در به ارث رسیدن حق قذف نیز قول مشهور فقها است که در ماده ۲۶۰ مصوب شده است هر چند در ارث رسیدن حق حد قذف به ورثه وارث ساکت است اما از مشهور فقهای امامیه می توان نتیجه گرفت که این حق استمرار دارد. در مورد انتساب غیر کلامی قذف نیز باید گفت اکثر فقها، شیوه انتساب فحشا را منحصر در گفتار دانسته اند و مقنن نیز در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ از میان مصادیق متعدد انتساب غیرکلامی تنها نسبت دادن زنا و لواط از طریق مکتوب را تحت عنوان قذف جرم انگاری نموده است. بنابراین این حکم از قول مشهور فقها پیروی نمی کند و توسط قوه مقننه قانونگذاری شده است.

واژه های کلیدی: فتوای معیار، قذف، فتوای اعلم، قانونگذاری، حکم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۱	الف) بیان مساله
۳	ب) اهمیت و ضرورت تحقیق
۴	ج) اهداف تحقیق
۴	د) سوال های تحقیق
۴	ه) فرضیه های تحقیق
۵	و) پیشینه تحقیق
۶	ز) روش تحقیق
۷	ح) ساختار تحقیق

فصل اول: تعاریف و مفاهیم

۹	۱-۱- مفهوم شناسی
۹	۱-۱-۱- مفهوم فتوا
۱۰	۱-۱-۲- مفهوم فتوای معیار
۱۱	۱-۱-۳- مفهوم قذف
۱۱	۱-۱-۳-۱- قذف در لغت

- ۱۲-۳-۱-۱-مفهوم قذف در اصطلاح..... ۱۲
- ۱۲-۲-۱-مفاهیم نزدیک به قذف..... ۱۲
- ۱۳-۲-۱-توهین..... ۱۳
- ۱۳-۱-۲-۱-تعریف توهین..... ۱۳
- ۱۴-۱-۲-۱-مسئولیت جزایی توهین..... ۱۴
- ۱۵-۲-۱-افترا..... ۱۵
- ۱۵-۲-۲-۱-تعریف افترا..... ۱۵
- ۱۵-۲-۲-۲-مسئولیت جزایی افترا..... ۱۵
- ۱۶-۳-۱-مستندات حقوقی قذف..... ۱۶
- ۱۶-۳-۱-مستندات فقهی قذف..... ۱۶
- ۲۲-۳-۱-مستندات قانونی قذف..... ۲۲

فصل دوم: فتوای معیار برای قانونگذاری

- ۲۵-۲-۱-فتوای کاراتر..... ۲۵
- ۲۶-۱-۱-صدق حکم اسلام..... ۲۶
- ۲۶-۱-۲-تالی فاسد فتوای یک فقیه معین..... ۲۶
- ۲۷-۱-۳-اتخاذ روش عقلانی..... ۲۷
- ۲۹-۲-۱-فتوای ولی فقیه..... ۲۹
- ۳۰-۲-۱-فتوای ولی فقیه به معنای عدم پذیرش فتوای دیگر..... ۳۰
- ۳۲-۲-۲-۱-فتوای ولی فقیه به معنای پذیرش فتوای دیگر..... ۳۲

- ۳-۲-فتوای مشهور..... ۳۳
- ۳-۲-۱-موافقان حجیت فتوای مشهور..... ۳۷
- ۳-۲-۲-مخالفان حجیت فتوای مشهور..... ۴۰
- ۴-۲-فتوای مبتنی بر احتیاط..... ۴۲
- ۴-۲-۱-دلیل فقهاتی..... ۴۲
- ۴-۲-۲-دلیل اجتهادی..... ۴۲
- ۴-۲-۳-احتیاط در عمل فقیه..... ۴۲
- ۵-۲-پیروی از نظر فقیه اعلم..... ۴۵
- ۵-۲-۱-دلایل فقهی رجوع به اعلم..... ۴۵
- ۵-۲-۲-بررسی دلایل..... ۴۸
- ۶-۲-فتوای معیار برای قانونگذاری در حقوق ایران..... ۴۸
- ۶-۲-۱-فتوای اعلم..... ۴۹
- ۶-۲-۲-فتوای ولی فقیه..... ۵۰
- ۶-۲-۳-مجلس شورای اسلامی..... ۵۲
- ۶-۲-۴-فقه‌های شورای نگهبان..... ۵۴

فصل سوم: فتوای معیار در عناصر و شروط قذف

- ۳-۱-شرایط قذف در کلام فقها..... ۵۸
- ۳-۱-۱-ثبوت قذف برای حاکم..... ۵۸
- ۳-۱-۲-عدم تصدیق متهم..... ۶۱

- ۳-۱-۳- مطالبه قذف از سوی مقذوف ۶۱
- ۳-۱-۴- استمرار مطالبه حد قذف از طریق ارث ۶۳
- ۳-۱-۵- نداشتن چهار شاهد ۶۶
- ۳-۱-۶- تکرار قذف ۶۷
- ۳-۲- عنصر مادی قذف ۶۸
- ۳-۲-۱- صریح و بدون ابهام بودن جرم انتسابی ۶۹
- ۳-۲-۲- عمل نسبت دهنده ۷۱
- ۳-۲-۳- موضوع انتساب ۷۱
- ۳-۲-۴- معین بودن طرف انتساب ۷۲
- ۳-۳- عنصر معنوی قذف ۷۶
- ۳-۳-۱- علم مرتکب به معنای لفظ ۷۷
- ۳-۳-۲- قصد مرتکب در انتساب ۷۸
- ۳-۴- شرایط قذف شونده در اجرای حد قذف ۷۹
- ۳-۴-۱- بلوغ و عقل ۷۹
- ۳-۴-۲- اسلام ۸۱
- ۳-۴-۳- عفت ۸۲

فصل چهارم: فتوای معیار در احکام قذف

- ۴-۱- احکام قذف در شریعت ۸۴

- ۱-۱-۴-آیات قرآن..... ۸۴
- ۲-۱-۴-حکم تکلیفی..... ۸۹
- ۳-۱-۴-حکم حقوقی..... ۸۹
- ۴-۱-۴-حکم وضعی..... ۹۰
- ۲-۴-فتوای معیار در ارث حد قذف..... ۹۱
- ۱-۲-۴- به ارث رسیدن حد قذف..... ۹۲
- ۲-۲-۴- قذف در حال حیات یا قذف پس از فوت..... ۹۳
- ۳-۴-فتوای معیار در حکم قذف غیر کلامی..... ۹۷
- ۱-۳-۴-کلام مشهور..... ۹۸
- ۲-۳-۴-قول شاذ..... ۹۹
- ۳-۳-۴-ملاک صدق قذف غیر کلامی..... ۱۰۰
- نتیجه گیری..... ۱۰۳
- پیشنهاد..... ۱۰۸
- منابع و مآخذ..... ۱۰۹
- چکیده انگلیسی..... ۱۱۷

در این تحقیق ابتدا با نقد و بررسی هر یک از اقوال مطروحه، سعی می شود فتوایی که باید معیار و ملاک قانونگذار باشد مورد شناسایی قرار گیرد. سپس با مطالعه و بررسی یکی از مباحث قانون مجازات اسلامی یعنی قذف، مبنای فتاوی اقدام به تصویب این قانون بررسی می گردد.

الف) بیان مساله

قانونگذاری در هر نظام حکومتی بی تردید مبتنی بر مبانی فکری و فلسفی آن نظام است و جهان بینی خاص آن نظام استوار می شود. بر همین اساس، در یک جامعه اسلامی، باید دستورات شرعی ملاک قانونگذاری قرار گیرند تا آن قوانین برای مردم جامعه اسلامی حجیت داشته باشد (حاج زاده، ۱۳۹۴: ۵۹). لذا اصل چهارم قانون اساسی اشعار می دارد: «کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزایی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی، نظامی، سیاسی و غیر اینها باید بر اساس موازین اسلامی باشند». قانون اساسی قانونگذاری را مبین بر ضابطه های مدیریت اجتماعی و بر مدار قرآن و سنت دانسته است. بر همین اساس در یک جامعه اسلامی باید دستورات شرعی ملاک قانون گذاری قرار گیرند تا آن قوانین برای مردم در جامعه اسلامی حجیت داشته باشند. بنابراین نظارت دقیق و جدی از ناحیه اسلام شناسان معادل و پرهیزگار و متعهد امری ضروری است و در نظام اسلامی قانون گذاری بدون دستورات و احکام اسلامی میسر و عادلانه نخواهد بود.

در جوامع اسلامی اینکه فتوای چه کسی باید معیار قانونگذاری قرار گیرد بحث است. عموم مکلفان در امور فردی، از فتوای مرجع تقلید خود تبعیت می کنند، اما فتاوی مراجع تقلید در همه موارد راهگشا نیست. در امور یکی از نیازهای حکومت اسلامی، قانون گذاری است. فتوای معیار آن فتوایی است که باید در حکومت اسلامی قوانین بر اساس آن تهیه شوند. حال فتوای چه کسی باید معیار باشد؟ پیش

فرض این سوال این است که قانونگذاری باید بر اساس احکام شرعی صورت گیرد، و فتوای فقیه گویای احکام شرعی است. فتوای فقیه ممکن است مطابق واقع یا مخالف آن باشد، ولی به هر حال، وظیفه‌ی فعلی او عمل به فتوا است. بر همین اساس مقدمه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مقرر می‌دارد: «... نظارت دقیق و جدی از ناحیه اسلام شناسان معادل و پرهیزگار و متعهد (فقهای عادل) امری محتوم و ضروری است...». بر این اساس این موضوع که ضابطه‌های قانونگذاری باید با توجه فتوای مشهور فقها تعیین گردد بین حقوقدانان مورد اجماع قرار گرفت. یکی از این موضوعاتی که در رابطه با آن باید به فتوای معیار در قانون رجوع کرد بحث قذف است.

نسبت دادن زنا یا لواط به کسی را قذف گویند. یکی از ارزش‌های والای انسان که مورد حمایت شدید اسلام قرار گرفته، «حیثیت و نوامیس افراد» است، که پاسداری از آن نه تنها تکلیف هر مسلمان شمرده شده، بلکه نادیده گرفتن آن کیفر سختی را در پی دارد. لکه دار ساختن آبروی یک انسان حتی کافر، مورد نکوهش قرار گرفته است. انسان ممکن است تحت تأثیر انگیزه‌های مختلفی و در اثر اختلافات جزئی با سایر افراد جامعه، به تهمت زدن و نسبت ناروا دادن دست یازد (آرمیده، ۱۳۹۵: ۵). اما اسلام اجازه نمی‌دهد، در آداب و معاشرت با دیگران به راحتی احترام و آبروی آنان به بازی گرفته شود و با نسبت ناروا به دیگری، آرامش، احترام و آبروی افراد لکه دار گردد و حیثیت چند ساله آنان با نسبت‌های نادرست در هم شکنند. خداوند متعال در مقابل این جرم فساد انگیز واکنش سختی نشان داده است و در آیه ۲۴ سوره نور می‌فرماید: «کسانی که زنان پاکدامن را متهم به زنا می‌کنند، سپس چهار شاهد بر مدعای خویش نمی‌آورند، آنها را هشتاد تازیانه بزنید و شهادتشان را هرگز نپذیرید و آنها فاسقان هستند». ^۱ هرچند این آیه مبارکه در مورد نسبت زنا به زن مؤمن و با عفاف چنین واکنشی نشان

^۱ «والذین یرمون المحصنات ثم لم یأتوا باربعه شهدا فاجلدوهم ثمانین جلد و لا تقبلوا لهم شهادة ابد و اولئک هم الفاسقون»

داده است، اما این حکم شامل نسبت زنا به مرد هم می‌گردد و علت اختصاص آیه به زن و ذکر زن با عفاف در آیه، به خاطر فزونی آثار سوء این فساد نسبت به زن می‌باشد.

در این بررسی تلاش این است که بحث قذف و جایگاه آن در فتوای فقهای اسلامی مورد تدقیق بیشتر قرار گیرد. در واقع مساله این تحقیق این است که قانونگذار در دایره‌ی احکامی که فتاوی فقها در آن اختلافی است باید، براساس چه فتوایی قانون گذاری کند؟ آیا هر فتوایی که در شرایط زمانه کارا تر است؟ فتوای ولی فقیه؟ فتوای فقیه اعلم؟ فتوای مشهور فقها؟ یا تفصیلاتی در بین است؟ نگاه این نوشتار به وضعیت موجود قانونگذاری است و مسئله را در مباحث فقهی دنبال می‌کند، این بحث می‌تواند حکم فقهی وضعیت موجود را روشن کند. ضمن اینکه جایگاه بحث قذف به عنوان یکی از مصادق فساد در اسلام، معین می‌گردد.

ب) اهمیت و ضرورت تحقیق

با توجه به جامعیت مسائل دینی، معلوم می‌گردد، تمام مسائل اسلامی همچون حلقه‌هایی به هم متصل هستند، به گونه‌ای که اگر به یکی از حلقه‌ها عمل نشود یا مورد بی‌توجهی قرار گیرد، احتمال گسستگی وجود دارد، لذا باید حکومت و تمام افراد جامعه اسلامی رویکردی جامع‌گرایانه به مسائل و احکام اسلامی داشته باشند تا با تحقق همه ابعاد اسلام، جامعه نمونه اسلامی محقق گردد. یکی از مهمترین مباحث در فقه اسلام قانونگذاری و دفاع از حقوق مظلومان است. بر این اساس از صدر اسلام و زمان حیات ائمه معصومین، اساسی‌ترین دیدگاه‌های حقوقی و قضایی آنان توسط فقهای اعلم جمع‌آوری شده و با تدبیر و تفکر و تفسیر در اختیار حاکمان کشورهای اسلامی قرار گرفته است تا بتوانند با تاسی به این احکام شرعی کرامت انسانی و عدالت را در جامعه اسلامی تحقق بخشند.

بررسی فتوای معیار در قانونگذاری از این منظر اهمیت دارد که وضعیت موجود در قانونگذاری کشور را مشخص می کند و اختلاف های موجود بین شورای نگهبان، مجلس نمایندگان و خبرگان را کاهش می دهد. چنین پژوهشی کمتر مورد توجه محققان قرار گرفته است. با اینکه مسأله قذف در فقه جزایی اسلام از اهمیت به سزایی برخوردار است اما از حیث به کارگیری آن در نظام جزایی موجود مورد غفلت قرار گرفته است و اهتمام چندانی به آن نیست. بنابراین بررسی علمی این موضوع و تبیین اهمیت بحث قذف و نقش آن در بسترسازی فرهنگی و اجتماعی ضرورتی انکارناپذیر دارد. همچنین، در دنیای افترا و تهمت که امروزه با رواج شبکه های اجتماعی مجازی، شکل تازه ای به خود گرفته است، قرار دادن حد قذف در احکام و قوانین و توجه به قذف غیرکلامی یا مجازی توسط قانونگذار یک ضرورت است. چراکه قوانین نتوانسته اند مانع انگیزه های واقعی تهمت و افترا به دیگران شوند و حتی اجرای حدود قذف کمتر به چشم می خورد. لذا این پژوهش اهمیت این موضوع را درک کرده و به بررسی آن پرداخته است و جلب نظر قانونگذاران و حقوقدانان به ریشه های فقهی حد قذف و اهمیت آن در اسلام را یک ضرورت می داند. ضمن اینکه یافته های حاصل از این پژوهش می تواند توسط مسئولین و حقوقدانان و سایر دانشجویان و محققان مورد بهره برداری قرار گیرد.

ج) اهداف تحقیق

هدف کلی:

بررسی و شناسایی فتوای معیار در مبحث قذف

اهداف اختصاصی:

۱- بررسی فتوای معیار در قانونگذاری برای تصویب قوانین

۲- بررسی قوانین قذف با توجه به فتوای معیار در قانونگذاری

د) سوال های تحقیق

۱- کدام فتوا باید معیار قانونگذار برای تصویب قوانین باشد؟

۲- قانونگذار در مبحث قذف بر اساس کدام فتوا، قوانین این موضوع را به تصویب رسانده است؟

ه) فرضیه های تحقیق

۱- فتوای فقیه اعلم باید معیار قانونگذار باشد.

۲- قانونگذار در مبحث قذف بر اساس فتاوی گوناگونی همچون قول مشهور و فتوای فقهای

شورای نگهبان و ... حکم صادر نموده است.

و) پیشینه تحقیق

- چوپانی و ایزدی فرد (۱۳۹۶) در مقاله خود به بررسی فقهی امکان توسعه رکن مادی جرم قذف به

افعال غیرکلامی پرداختند. در این مقاله آمده است که مواردی مثل کتابت در عالم تکوین (نوشته بر

کاغذ)، ثبت در فضای مجازی (تایپ)، کاریکاتور، فتوشاپ و ... یا استفاده از هر طریق دیگر که در آن

«انتساب به زنا و یا لواط» محرز بوده و دلالت آن امر بر این نسبت، عرفی باشد برای تحقق عنوان

مجرمانه قذف کفایت می کند اگر چه سخن و یا گفتاری در میان نباشد.

- آرمیده (۱۳۹۵) در پایان نامه خود با عنوان ملاک ثبوت تعزیر در قذف های غیر متعارف و نوپدید و

موارد ملحق به آن، به بررسی موضوع قذف پرداخت و نشان داد در متون فقهی اگر کسی متجاهر به زنا

و لواط را به زناکار و لائط خطاب قرار دهد، مجازات حد قاذف شامل او نخواهد شد، چه آنکه عقیف

بودن مقذوف شرط تحقق قذف است. با این وجود گوینده مستحق تعزیر است، چرا که لفظ قذف ذاتا

قیح است و ملاک در اینجا قیح صدور است و نه قیح ورودی. البته جواز قذف متجاهر به زنا، در صورتی که از باب نهی از منکر باشد و از الفاظ رکیک در آن پرهیز شود، ظاهراً بدون اشکال است.

-حاج زاده (۱۳۹۴) در مقاله ای با عنوان فتوای معیار در قانونگذاری نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران به مفهوم اعلی در منظومه فقه حکومتی شیعه پرداخته است و نشان داده است که تفویض به مجلس در اتخاذ هر فتوای فقهی و تفویض به فقهای شورای نگهبان در اعمال نظر فقهی خویش ملاک قانون گذاری در جمهوری اسلامی قرار می گیرد و لذا مشروعیت و حجیت قوانین در جمهوری اسلامی، نهایتاً قابل استناد به حکم فقیه حاکم است.

-علی اکبریان (۱۳۹۲) در مقاله ای با عنوان فتوای معیار در قانونگذاری به بررسی فتوای معیار پرداخته و معتقد است در جایی که قانونگذار فقیه باشد و حکومت کند فتوای معیار فتوی خود قانونگذار است چه ولی فقیه باشد چه قانونگذاری به او واگذار شده باشد.

-حسنی (۱۳۸۹) در مقاله ای با عنوان کنکاشی پیرامون فساد در فقه اسلام موضوع قذف را نیز مورد بررسی قرار داد. ضمن اشاره به فاسد بودن این عمل از نظر اسلام، نکوهش خداوند را نسبت به این عمل در قرآن کریم مورد بحث و بررسی قرار داد.

ز) روش تحقیق

این تحقیق یک تحقیق توصیفی-تحلیلی است و به لحاظ هدف در گروه تحقیقات کاربردی قرار دارد. با مراجعه به کتب مختلف و مقالات و مطالعه آنها به شیوه کتابخانه ای، فیش برداری های لازم صورت گرفته و سپس مطالب، نظرات و آرا مورد تحلیل قرار می گیرد.

به طور کلی، کلیه تحقیقات با توجه به حوزه مطالعاتی خود دارای روش تحقیقی منحصر به خود هستند. معمولاً تحقیقاتی که در حوزه علم حقوق صورت می پذیرند از لحاظ روش در دسته ی

تحقیقات کیفی قرار می گیرند که به شیوه توصیفی-تحلیلی انجام می پذیرند. در این روش محقق با استفاده از منابع معتبر و دست اول کتابخانه ای به بررسی و تحلیل مسئله موردنظر خود پرداخته و در نهایت با جمع بندی اطلاعات به دست آورده به رفع ابهامات موجود در زمینه مسئله تحقیق می پردازد. محقق علاوه بر تصویر سازی آنچه که هست، به تشریح و تبیین دلایل، چگونه بودن و چرایی وضعیت مساله و ابعاد آن می پردازد. محقق نیاز به استدلال محکم دارد که از طریق جستجو در ادبیات و مباحث نظری و تدوین گزاره ها و قضایای کلی درباره آن فراهم می شود.

ح) ساختار تحقیق

پژوهش حاضر در سه فصل تنظیم شده است. ابتدا در بخش مقدمه تحقیق به تشریح مساله، اهمیت و ضرورت انجام آن، پیشینه های علمی موجود و اهداف و فرضیات پرداخته شده است.

فصل اول به مفاهیم و ادبیات تحقیق اختصاص دارد. در این فصل به معانی فتوا و فتوای معیار و قذف پرداخته می شود.

فصل دوم به بحث در مورد فتوای معیار در قانونگذاری اختصاص دارد و آرای مطرح شده در فتوای معیار برای قانونگذاری بررسی می گردد.

در فصل سوم به بحث قذف پرداخته می شود و قواعد فقهی آن مورد بررسی قرار می گیرد. همچنین رویکرد قانونگذار در رابطه با مسئولیت قاذف بررسی می گردد.

در نهایت از مباحث مطرح شده نتیجه گیری شده و پیشنهاداتی ارائه می گردد.

فصل اول

تعاریف و مفاهیم

قبل از وارد شدن به مباحث اصلی تحقیق ابتدا مفاهیم و حدود آنان در تعریف و اصطلاح مورد بررسی قرار می‌گیرد تا زمینه‌ای برای ورود به بحث اصلی باشد. لذا در این فصل به مفهوم شناسی و ادبیات نظری تحقیق پرداخته شده است.

۱-۱- مفهوم شناسی

در این گفتار به بررسی مفاهیم مرتبط با موضوع تحقیق پرداخته می‌شود.

۱-۱-۱- مفهوم فتوا

فتوا در لغت یعنی نظر یا رای فقیه و مجتهد در احکام شرعی (عمید، ۱۳۸۲: ذیل ماده فتوا). همچنین در لغت به معنای پاسخ دادن به مشکلات احکام آمده است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ج ۴: ۱۵). در مفهومی دیگر فتوا عبارت است از خبر دادن از حکم کلی الهی در موضوعات کلی که این اخبار با استناد به دلایل چهار گانه (کتاب، سنت، عقل و اجماع) بیان می‌شود. حال ممکن است این فتوا به صورت خبر القا شود یا در قالب امر بیان گردد. به عنوان مثال شراب حرام است و یا شراب نخورید (ولایی، ۱۳۸۷: ۲۳۰). پس بیان کردن حکم شرعی در یک مسئله توسط مجتهد، فتوا نام دارد که برای آگاهی مقلدان ارائه می‌شود (مرکز مطالعات و مدارک اسلامی، ۱۳۸۹: ۶۰۰). فتوا در جوامع مذهبی مسلمانان موضوعیت دارد و همان بیان حکم شرعی است که دارای ویژگی‌هایی می‌باشد:

۱- فتوا از مقوله اخبار است و خبر از حکم الهی می‌دهد و به بیان روشن تر بیان حکم شرعی کلی

است.

۲- فتوا کلی است به همین دلیل مصلحت و شرایط خاص مکلفین مورد توجه قرار نمی‌گیرد.